

NARODNA TVORCIST TA ETNOGRAFIJA [Creație populară și etnografie] nr. 1 ianuarie-martie 1957

Noua revistă ucraineană, care apare cu acest titlu, este editată de Academia de Științe a Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene. E o publicație masivă tipărită în bune condițiuni grafice, care continuă tradiția interesului pentru folclor și etnografie purtat de această Academie de la înființarea ei.

Din articolul program rezultă că noul periodic își propune să contribuie la «crearea unor lucrări științifice temeinice, la continuarea culegerii, publicării și cercetării materialelor de creație populară și etnografie, în genere la îndepărtarea neajunsurilor existente» în cele două domenii de activitate. Revista promite că va acorda o deosebită atenție studierii proceselor de creație actuală a maselor de muncitori de la orașe și sate. Ea va publica modele de folclor literar, muzical și coregrafic, fără a neglija nici pictura populară. Va tinde și la popularizarea contribuțiilor originale ale muncitorilor și colhoznicilor. Pentru a fi ușurată munca folcloriștilor și etnografilor, se vor publica sistematic recenzii asupra unor volume apărute și o bibliografie care va cuprinde noile lucrări și ediții privitoare la creația populară și etnografică din R.S.S. Ucraineană, republicile unionale și din străinătate. Publicația va fi însoțită și de o cronică.

În articolul lui M.T. Rilski: *Înflorirea creației populare în Ucraina*, care inaugurează revista, sînt interesante considerații teoretice privitoare la definirea creației populare și la raportul dintre această creație și cea aparținînd literaturii «profesionale». Pornind de la ideea că poporul nu este numai creatorul tuturor bunurilor materiale, ci și a celor spirituale, autorul articolului subliniază că creația populară este fundamentul pe care crește literatura, teatrul, muzica și pictura. În sprîjinul tezei sale, M. Rilski amintește că M. Gorki arătase esența populară a unor tipuri universale cum sînt Prometeu sau Faust. Insistînd asupra faptului că astfel de constatări nu diminuează prin nimic meritele incontestabile ale creatorilor individuali, autorul arată că interferența dintre literatura populară și cea individuală e veche. Epopeile *Iliada* și *Odiseia* atribuite «rapsodului orb» Homer sînt în realitate culegeri de cîntece «create de rapsozi anonimi în curs de multe veacuri». De asemenea cei trei mari autori a vechilor tragedii grece, Eshil, Sofocle și Euripide, pentru tragediile lor au folosit motive populare. Fabulele medievale, romanele cavaleștești ca și *Decameronul* lui Boccaccio se întemeiază pe o tematică aparținînd folclorului.

În lumina acestor zone greu de delimitat între folclor și creație individuală, M. Rilski trece la revizuirea definiției folclorului, pe care unii în mod greșit îl cred pe cale de dispariție sau chiar dispărut, întrucît toată lumea știe să scrie și pentru că din această cauză unele trăsături, socotite altădată caracteristice folclorului, nu s-au putut menține sau au căpătat alte sensuri. E vorba de anonim, oralitate și caracterul colectiv al creației populare. Analizînd rînd pe rînd astfel de trăsături, pe care le referă la stadiul actual al folclorului din Ucraina Sovietică, M. Rilski socoate că anonimatul nu este o caracteristică absolut necesară. E o greșeală a socoti de «falsificat» tot ce are o contaminație livrescă. Cîntecul *Urlă și suspină Niprul larg* cu textul lui Taras Șevcenko sau *Stă muntele înalt* a lui Glibov au devenit folclor prin vastă circulație. În alte cazuri, opere ale unor

scriitori mai puțin cunoscuți au ajuns anonime pentru majoritatea celor care le cunosc. Astfel este cîntecul *Cazacul pleacă peste Dunăre* creat de Semen Klimovski, în secolul al XVIII-lea și multe altele. Unele poezii aparținînd unor poeți cunoscuți capătă transformări în circulație. Astfel de realități îl duc pe autor la constatarea unui schimb reciproc de bunuri între folclor și literatură: «nu numai creația populară din cele mai depărtate timpuri a intrat prin diferite elemente în literatură, dar și literatura din toate timpurile a pătruns în masele populare și a fost însușită de ele». În mod obișnuit literatura era redactată din nou de către colectivitatea poporului.

Afirmîndu-și punctul de vedere față de o aprinsă discuție purtată de folcloriștii sovietici în ultimii ani, M. Rilski nu e de acord că în folclor ar exista genuri perimate, anume *dumele* (poezii epice) ucrainene și mai ales *bilinele* ruse. Ca dovadă, A. Pușkin în *Căsuța din Kolomna* a folosit octava Renașterii italiene, iar poetul ucrainean contemporan Pavlo Ticina compune în hexametri. Nimeni nu contestă valoarea operelor acestor poeți, evidentă în noutatea temelor și în realismul de care sînt pătrunse. În consecință M. Rilski crede că procedeul folosirii formelor vechi, în genere admis pentru literatura scrisă, «profesională», trebuie să fie admis și pentru poezia populară. Unele elemente stilistice și clișee poetice caracteristice vechii literaturi populare au fost fericit adaptate unor poezii populare recente.

O altă problemă ridicată de autor este cea a nivelului cultural al creatorilor populari. El crede că a considera în folclorică, *poporul* drept «*oameni simpli*» este o eroare. Și creatorii *dumelor* din secolul al XVII-lea erau «lumișori» pentru epoca lor. Afară de asta, cunoașterea scrisului de către creatorii populari și chiar de către întregul popor, care recepționează și transmite, nu îndepărtează procedeul oral al creației:

«Sînt create și răspîndite oral cîntecele lirice, humoristice și satirice, ca și poveștile, legendele, povestirile, etc.»

Vorbînd de modalitatea colectivă a creației populare M. Rilski relevă că aceasta are două sensuri anume: a șlefuirii și selectării textelor de către mase prin circulație în timp și spațiu și un altul al conceperii și prelucrării simultane a operelor, în cadrul unui colectiv de amatori. Acest din urmă procedeu are o vastă răspîndire în Ucraina sovietică, unde a dus la o creație populară «socialistă», «adînc patriotică» și «partinică».

Articolul următor din revistă se ocupă, în mod special de procedeul de creație al literaturii populare. A. Kinko în *Caracterul colectiv al creației populare* insistă că acesta e determinant în definirea folclorului. Astfel diferența predominantă față de literatura «profesională» nu ar fi de accepțiune sau tematică, ci genetică. Din articol rezultă că trăsătura colectivă ar forma nota distinctivă a creației populare, în mai mare măsură decît anonimatul sau oralitatea. Combătînd pe cei care susțineau originea «aristocratică» sau de sursă individuală, a folclorului, A. Kinko evocă părerea revoluționarului democrat M.G. Cernișevski, care referindu-se la poeziile populare spunea că sînt create «de popor ca de-o singură persoană morală» și că asta le distinge de «cele scrise de persoane luate în parte». De asemenea autorul articolului amintește de constatarea compozitorului rus O. Serov care spunea despre cîntecele ucrainene că au fost create de «întregul popor». În continuare A. Kinko arată că acest caracter colectiv apare atît în momentul creației, cit mai ales, în șlefuirea, prelucrarea și adaptarea temelor. Ideea pe care o formulează este că fiecare generație introduce în vechile tipare ale creației populare împrejurări, detalii și uneori sensuri noi. Vorbește apoi de răspînditul procedeu de creație colectivă în Ucraina sovietică unde creația populară se produce pe o scară largă.

S.I. Grița se ocupă de *Activitatea folcloristico-muzicală a lui F. M. Kolessa (1871–1947)*. Articolul avînd un caracter ocazional, prilejuit de împlinirea unui deceniu de la moartea folcloristului ucrainean Filaret Mihailovici Kolessa, este și o minuțioasă analiză a operei lui.

Filaret Kolessa debutează ca folclorist în 1889 cînd în calitate de student la universitatea din Lvov se ocupă de strîngerea și studiul creației populare. Acest interes a crescut în anii 1896–1911,

pe când corespunda cu M. Lisenko. Primele culegeri de folclor muzical le publică în 1903. Majoritatea lucrărilor lui Kolessa, cum sînt cele privitoare la folclorul ucrainenilor din Galiția și Rutenia Carpatică, sînt însoțite de importante studii teoretice, ca și cele două volume intitulate *Melodii ale dumelor ucrainene*. Activitatea publicistică a lui Kolessa se extinde pînă la moarte.

Afară de astfel de date biografice, și uneori paralel cu ele, S. Grița discută concepția de folclorist a lui F. Kolessa. Activitatea lui inaugurează o nouă etapă în istoria folcloristicii ucrainene prin cercetarea multilaterală a creației populare. F. M. Kolessa este din generația de intelectuali ucraineni progresiști care a făcut legătura dintre cultura clasică și cea sovietică. Ca o nouă metodă în studiul creației populare poate fi socotită cercetarea ei complexă. Într-adevăr cîntecele populare sînt studiate de Kolessa în cele două componente ale lor anume *melodia* și *cuvintele*, muzica și textul literar formînd un întreg.

În lucrările sale mai vaste, ca și în articole și recenzii, Kolessa se ocupă de stilul muzical-poetic al creațiilor populare, considerînd cîntecul popular ca operă muzical-poetică. Un astfel de procedeu l-a adus la o nouă viziune a genezei *dumelor* în lucrarea sa *Despre geneza dumelor ucrainene*. De asemenea l-a ajutat la situarea lor istorică.

Kolessa acordă o deosebită importanță ritmicei populare și face unele corelații dintre ritmică și text. Dar punerea accentului pe formule ritmice l-a dus la o grupare arbitrară a textelor, interesînd mai mult pe muzicologi. S. Grița consideră această metodă drept «schematico-statistică» și notează că ea împiedică un discernămint după conținut.

Dar laturile pozitive ale operei lui Kolessa întrec cu mult astfel de neajunsuri. Printre părerile juste ale folcloristului este considerarea cîntecului popular nu ca piesă de muzeu, ci ca un organism în plină dezvoltare: «Creația orală nu stă pe loc, merge mereu înainte». În conformitate cu această constatare Kolessa ține la notarea fidelă a variantelor care ajută la urmărirea evoluției unei teme. Prin studierea epicei ucrainene, el a demonstrat netemeinicia teoriei lui Hans Neumann asupra originii «aristocratice» a epicei populare. Un alt merit a lui Kolessa — după cum arată S. Grița — este că a adus lămuriri care ajută la cunoașterea conținutului *dumelor* în care vede reflectate două epoci ale istoriei Ucrainei: cea a luptei împotriva turcilor și tătarilor, dinainte de 1648 și cea a luptei pentru libertate din anii 1648—1654. Cele din ultimul grup narează fapte concrete.

K. G. Guslisti în *Consfătuirea etnografică unională din 1956 și chestiunea dezvoltării etnografiei ucrainene* trece în revistă lucrările conferinței etnografilor ținută la Leningrad în 1956, scoțînd în relief munca pe care au s-o depună etnografii ucraineni. La consfătuirea convocată de Institutul de Etnografie al Academiei de Științe din U.R.S.S., ca rezultat al Congresului al XX-lea al P.C. al Uniunii Sovietice, au participat toate republicile unionale precum și delegați din străinătate. Printre doleanțele exprimate a fost «lărgirea muncii etnografice în republicile unionale, creșterea cadrelor de tineri etnografi sovietici, mărirea numărului de lucrări științifice, mărirea atenției în studiul culturii și felului de viață a popoarelor din U.R.S.S., adîncirea analizei problemelor teoretice, punerea în practică, pe un plan larg, a cercetărilor pe teren».

Consfătuirea a fixat un vast plan concret de muncă în domeniul etnografiei. Printre altele i s-a acordat o deosebită atenție colecției *Popoarele lumii* pe care o publică Academia de științe din U.R.S.S. și monografia *Ucrainenii* pregătită de Institutul de artă, folclor și etnografie al Academiei de științe din Ucraina Sovietică, împreună cu Muzeul etnografic ucrainean de stat din Lvov și alte instituții. Același Institut, din Ucraina, a planificat să înceapă în cursul anului 1957 munca la Atlasul Istórico-Etnografic al Ucrainei, o lucrare grandioasă în aproximativ zece tomuri, ocupîndu-se de diferite aspecte de viață ale poporului ucrainean, cum este munca agricolă a țăranilor din secolul al XIX-lea și, în parte, a ultimului secol, precum și locuința, îmbrăcămîntea, pictura populară. Acest atlas urmează să fie folosit pentru lucrările ulterioare de diferite domenii de cercetări și pentru cele de folcloristică.

De asemenea — constată K. Guslisti — va trebui să se dea atenție problemei formării poporului ucrainean care va putea fi rezolvată numai prin colaborarea unui mare număr de savanți cu diferite preocupări: « etnografi, istorici, lingviști, arheologi, istorici ai artei, economiști, literați, filosofi, folcloriști și antropologi. »

Printre obligațiile mai apropiate ale etnografilor sovietici este și aceea de a se face « lucrări marxist-leniniste de istorie a religiilor și a reminiscentelor religioase ».

În lumina lucrărilor Consfătuirii de la Leningrad a devenit o necesitate scindarea Institutului de artă, folclor și etnografie din Ucraina Sovietică în două institute: de artă și de creație populară și etnografie. Între alte hotăriri, la Consfătuirea Unională s-a luat și aceea de a continua editarea revistei ucrainene *Creația populară* care a fost întreruptă de război. S-a hotărât, de asemenea, o coordonare a activității etnografice din diferite republici ale Uniunii Sovietice și strângerea legăturilor cu etnografia din democrațiile populare.

O contribuție care completează cunoașterea marelui poet ucrainean Taras Șevcenko este articolul lui O.M. Craveț: *Taras Șevcenko despre viața poporului kazah*. În introducerea articolului, autorul remarcă faptul că Taras Șevcenko a avut asupra etnografiei idei revoluționar-democrate. Astfel poporul kazah l-a interesat cu atât mai mult cu cât suferea din punct de vedere material, din cauza orînduirii feudale și a opresiunii autorităților țariste. De altfel în scrisorile, pe care Șevcenko exilat în Kazahstan le trimite prietenilor săi, apreciază pitorescul și originalitatea vieții acestui popor.

Îl interesează atât viața materială cât și cea spirituală a poporului kazah. *Iurtele* (locuințele mobile ale locuitorilor Kazahstanului), sînt descrise de Șevcenko foarte amănunțit. El nu neglijează carele, așezările, vasele în care se ține *cumisul* (băutură fermentată din lapte de iapă), cele pentru apă și pentru alte lichide, vesela specifică în care se fierbea carnea, etc. Cu același interes Șevcenko descrie costumele naționale din Kazahstan, arta populară, instrumentele muzicale și cîntecele populare, obiceiuri din viața de familie și raporturile dintre membrii care o compun. Îl preocupă și ritualurile. Uneori, cum e cazul cu referințele pe care Șevcenko le dă privitor la modul în care poporul kazah îi înmormînta pe sinucigași, poetul ucrainean face comparații cu obiceiuri similare care existau în Ucraina.

În articolul *Pentru studierea vieții muncitorești în Ucraina*, O.S. Kunițki arată că înainte de revoluție, etnografia s-a ocupat prea puțin de viața muncitorilor. După ce demonstrează că fără ajutorul etnografiei viața muncitorilor riscă să devină insuficient cunoscută, autorul articolului dă unele indicații cum se poate ajunge la culegerea unor informații istorice privitoare la viața socială și de familie.

O lucrare privitoare la raporturile dintre concepția populară din trecut și cea actuală este *Formarea noilor obiceiuri în satul colhoznic din Ucraina*. G. Stelmah, autorul acestui studiu, menționează diferite obiceiuri existînd în satele colhoznice (de 1 Mai, la aniversarea revoluției, la plecarea recruților), insistînd pe larg asupra sărbătoririi recoltei (a obiceiului cununii) și a nunții.

« Terminarea secerișului », după cum relatează autorul, se sărbătorește în trecut, la slavii de apus, fie pe cîmp, fie printr-o procesiune care mergea pînă în sat purtînd cele cuvenite în această ocazie: snopul împodobit, coroana de spice sau alte semne de belșug. G. Stelmah observă că la această sărbătorire uneori erau atât « cununa » cât și « floarea » (mănunchi de spice împletite). Se alegea o fată care trebuia să rămînă figura centrală în timpul jocurilor și distracțiilor. Aceasta era numită *pereghinea* sau *kneaghinea*. Era purtată de către doi flăcăi și se ținea cu mîinile de greblele pe care le duceau ei. În continuare G. Stelmah remarcă: « Formele tradiționale la sfîrșitul secerișului, a satului dinainte de revoluție, s-au păstrat și la terminarea secerișului din colhozuri ».

Autorul articolului asistă în anii 1946—1949 la desfășurarea ceremonialului din colhozul Cikalov (raionul Novomoskovski, regiunea Dniepropetrovsk) unde brigada care termină secerișul împletește un snop împodobit cu flori de cîmp și o cunună de spice, pe care o pune în cap o colhoz-

nică frunză în producție; și snopul e purtat tot de o femeie care s-a distins în muncă. Cîntînd și jucînd, brigada însoțește cele două femei pînă la sediul colhozului, unde e întîmpinată de către conducătorul colhozului și secretarul organizației de bază cărora li se oferă snopul și cununa. Se face un miting și urmează un concert dat de amatori. La alte colhozuri, afară de snop și cunună (uneori mai mulți snopi și mai multe cununi), se împletește și « floarea » (uneori cîteva). Obiceiurile diferă în diferite localități. Pe alocuri două femei duc cunune pe năframe de mătase. În alte părți e încununat conducătorul colhozului, etc. G. Stelmah observă că obiceiul și-a pierdut semnificația de cult, cu mult înainte de socialism.

Cu toate că nunta se petrece doar în sinul familiei, ea antrenează în genere întregul colhoz. În linii mari, în multe sate se păstrează reprezentarea dramatică a nunții tradiționale. Dar și aceasta și-a pierdut semnificația religioasă, încă înainte de revoluție. Unele momente ale « dramei » se petrec în forme cu totul noi. Astfel, pe alocuri nu mirele cu *drujina* sau mireasa cu *druștele* invită *musafirii* la nuntă. De multe ori invitațiile sînt făcute în scris și transmise de copii.

O.F. Kuvanova în *Sărbătoarea sovietică a recoltei* nu mai revine asupra obiceiului cununii discutat de G. Stelmah. Autoarea articolului vorbește de sărbătorirea oficială a încheierii anului agricol de pe întreaga întindere a Republicii Ucrainene. Se alege o zi din august sau septembrie în care se fac expoziții, demonstrații alegorice de masă, carnavaluri, reprezentații publice date de cinematografe, orchestre etc.

Contribuții importante pentru etnografie și folclor aduc și celelalte articole publicate de revistă. Le menționăm: F.I. Lavrov, *Cobzarul Egor Movcian*; P. M. Popov, *Un important folclorist și etnograf ceh* (Ludovic Cuba); V.G. Nagai, *Caterina Bielokur*; B. S. Butnik-Siverski, *Repin și arta populară ucraineană*; I.P. Lașciuc, *Olarii din Kosivo* și D. M. Kosorik, *Sărbătorile obștești locale*. Revista afară de studii publică poezii populare despre armata și femeia sovietică.

Din cronică revistei *Creație populară și Etnografie* desprindem cîteva date privitoare la *Consfătuirea republicană a culegătorilor de folclor* care a avut loc la Kiev în zilele 8—11 ianuarie 1957. Consfătuirea a fost convocată în vederea organizării culegerii masive de folclor și a publicării creațiilor populare. Au fost 150 participanți din care 109 delegați ai Ucrainei Sovietice. S-a deschis de către academicianul M. Rilski, directorul Institutului de artă, folclor și etnografie, care a citit raportul: *Dezvoltarea creației populare în Ucraina* (am vorbit de conținutul acestui raport la începutul recenziei noastre). A urmat comunicarea lui F.I. Lavrov privitoare la *Metodica culegerii și a înscrierii creației populare poetice*. Între altele referentul a subliniat că « majoritatea genurilor folclorice, care s-au constituit și s-au dezvoltat în Ucraina, în decurs de multe veacuri, există și în epoca sovietică. Au căpătat o mare dezvoltare cîntecele, *ciastuški* și *kolomiki* (gen de cîntece și dansuri din Galiția). Printre altele F. Lavrov apelează la o luptă hotărîtoare « împotriva falsificării folclorului », a « literaturizării » lui. Este necesar să se ajungă la fixarea foarte fidelă a creației populare, textele să fie înscrise fără nici o modificare, sau adaosuri, fără schingiuri sau transformări ». În concluzie referentul crede că scopul folcloriștilor trebuie să fie de a antrena sute de culegători în munca de stringere a creațiilor populare. Următorul referent, M. M. Gordiiciuk, candidat în istoria artei vorbește despre felul în care trebuie să fie cules folclorul muzical.

M. S. Rodina face un bilanț al fondului folcloric aflat la Institutul de artă, folclor și etnografie al Academiei de Științe din Ucraina Sovietică: « Fondul de materiale are sute de mii de titluri, care sînt grupate în mari unități de păstrare ». Institutul posedă și multe colecții personale care au aparținut diferiților folcloriști ca M.V. Lisenko, P.D. Martinovici, V. M. Gnatiuka, F. Kolessa, etc. În vederea măririi fondului de materiale folclorice institutul e susținut de peste o mie de culegători prin corespondență printre care și unii intelectuali de seamă.

Printre alții V.S. Bobkova insistă asupra faptului că folclorul, culegerea și publicarea lui, sînt importante « atît pentru dezvoltarea artei realiste cît și pentru o serie de științe sociale ». Cei mai mulți participanți la consfătuire, arată că interesează atît folclorul de după revoluție cît și cel

dinainte. care încă se bucură de circulație. Astfel poetul G.M. Litvak observă faptul că « și în zilele noastre deseori se întâlnesc variante deosebit de prețioase a vechilor dume și cintece ucrainene ».

Din rezoluția Consfătuirii folcloriștilor printre sarcinile trasate este și aceea de a « culege și publica creația poetică sovietică dinainte de revoluție a clasei muncitoare ». Pentru creșterea numărului de culegători de folclor se hotărăște a se recomanda « tuturor universităților de stat, institutelor pedagogice, conservatoarelor, caselor de creație populară și editurilor regionale, uniunilor scriitorilor și culegătorilor de folclor, să ducă o muncă activă în vederea pregătirii publicării folclorului din regiunile și localitățile lor ». De asemenea se are în vedere pregătirea editării unei mari colecții în multe volume « de toate speciile și genurile folclorului ucrainean dinainte de revoluție și sovietic ». Pentru a ușura culegerea folclorului și pentru a se ajunge la o unitate în transcrierea lui, conferința a hotărât ca « într-un an-doi să se facă un îndreptar pentru culegerea și notarea folclorului literar și muzical ». În vederea punerii în practică a culegerii masive a folclorului s-a hotărât « organizarea unei secții speciale de culegere și sistematizare a folclorului » și a unei secții muzicale în cadrul Institutului de artă, creație populară și etnografie al Ucrainei Sovietice. Pe de altă parte, la Institutul de științe sociale, al Academiei de științe ucrainene din Lvov, se va organiza o secție de folclor și etnografie. Consfătuirea a mai hotărât să se ceară ca folclorul să se predea în clasele VIII—X a școlilor medii, precum și în școlile speciale și la instituțiile de învățămînt superior. Se face și un apel la revistele literare din Ucraina Sovietică, să contribuie la strîngerea și publicarea creațiilor populare

VALERIU CIOBANU